

Falu-, község-monografiák készítése

A falu- vagy község-monografiák készítése elsődrendű feladatunk. Megismerni vidékünket, nemzetiségi elhelyezkedésünket a különböző nemzetiségi csoportok területi és kulturális keresztezésében. Felkutatni eléggé nem ismert falu-, község-sajátságainkat, utazások célpontjául nem szolgáló kisvárosainkat; az utódállamok magyarsága közti majd leghányttvetettebb sorsú és származású, gazdaságilag legzsellőbb tömegű magyarságunkat. Intelligenciánk jórészenek betelepítettséget, a falusi intelligenciának inkább a gazdag parasztsággal, mint a városi kultúra hordozó intelligencia és munkássággal való szövetkezését, az egész irodalom-, kultúra-csinálás csak paraszti irányra való helytelen beállítottságát. Az ifjúság térfoglalásának helyenkénti (a nemzetiségi és gazdasági okokon felüli) elhelyezkedési nehézségeit. Népeességünk különböző vidékről összeszarmazott tömegeinek még mindig megőrzött magával hozott sajátságait; dalgyűjtés, szokások és tájszólások megfigyelése stb. stb. során. A nép gondolkodásmódjának objektív közlése. Népmesék, népmondák életgyökerének kikeresése stb. stb. Hogy mindezekből tanulva országunk legszétszórtabbjait a kulturális és politikai kovással el nem látott, osztályérdekekben nem tisztázott magyarságot elvezethessük a tisztánlátás szélesebb terére.

Persze ez a feladat csak a válságverte, de éppen ezért helyes, mai orientációjú állásfoglalásra kényszerített fiatal generációval az élen valósítható meg. A feladat központi célkitűzése tehát: kikeresni, ismertetni a ma adottságait, hogy az adottságok valóságán át, a lehetőségek valóságát is fellelhessük.

Nem szabad fáradságot ismernünk e minden intelligens ifjú számára szórakoztató, egyben tanulságos feladat megoldásánál!

Hogy feladatunknak a monográfia készítésben teljes mértékben eleget tehessünk, a riporter, a szociológus és a poéta szerencsésen kevert sajátságait kell kifejlesztenünk magunkból és céltudatosan felhasználni.

A riporter éles szemével kell néznünk a falu vagy község külső sajátságait, nyüzsgő életét, tehát mozgékony szemlélőként, mozgásában, dinamikus valóságában lássuk meg az egyes helységek, vidékek speciális életét, ne a muzeumszemlélet halott merevségével. (Esetleg fotóriporterként felvételeket is eszközölhetünk, melyeket, ha összeszaporodtak, a „Hid” kiállításában közrebocsájthatnánk).

A szociológus biztonságával kell rátapintanunk a helység kulturális, szociális, nemzetiségi helyzetére, lehetőség szerint minden állításunkat megfelelő adatokkal támasszuk alá.

Harmadik lelki kellék, a költői sajátságok felhasználása. Kiben nem ébrednek szebbnél-szebb érzések, gomolyognak formába nem önthetően szeretetteljes gondolatok közelebbi szülőhelyével kapcsolatban, vagy valamelyik tájékunk szépségei láttán. Ugyan kiben nem éled a fűzapoéta, ha mezőket lát hóval, virággal, búzás végtelennel; kicsiny századéves viskók falualkotó viharvertségét? Kiben nem a Petőfi Apostolának sorai vernek viszhangot, ha novemberben mezitlábás gyerekeket lát iskolába menni. A legsajátabb szubjektív észrevételek gazdagítják a monográfiát, izessé, színessé teszik. Tehát a helyes adatok, a riporteri lényeglátás dinamikusága mellé az érzések szabad közlése párosuljon, hogy ne csak száraz adatjelentés legyen a mű és ne szenzáció hajhászás. Az egyéni ízek a műben könnyen adódnak. Hiszen melyik intelligens ember nem látott meg csodás dolgokat, melyeket úgy tán senkise látott.

Még egy dolog kiemelése fontos. Tulajdonképpen ez a riporteri ösztönös éberségen és öntudaton alapszik, de külön kell hangsúlyoznunk, (talán nem is hangsúlyozható kellőképen) az legyen a monografiakészítés legszemelőtt tartottabb elve: *mindig a lényegeset adni!* A lényegbevágó dolgok közlése terjedhet szélesebbre, a kevésbé fontosabbra csak rövid célzás essék. Ne legyünk túl terjedelmesek, de kikerekedjen előttünk az egész helység vagy tájék élete s ipari, őstermelési viszonyaiban, kulturális állapotában, az egyes foglalkozási ágak gazdasági rétegződésének megfelelően és az élet egyéb vívódásaiban teljes képet adjunk.

Annál jobb egy munka, minél több benne a dokumentum, de lehetőleg ne hiányozzék belőle az egyéni íz sem, a monografiakészítő legsajátabb meglátásainak, felérzéseinek sem, mert lélektani átértékeléssel ez is dokumentum! (Magyar nyelven nemrégiben Pesten megjelent Nagy Lajos „Kiskúnhalom” című regénye, ami nagyszerű falu-monográfia is lehetne. Ugyan e szerző „Három magyar város” című kötete még szorosabban azt az irányt jelzi, amelyen a jó monográfia írásnak (ha nálunk szűkebb, lapkeretek közé szorított terjedelemben is) haladnia kell. Ha valakinek ezen művek elolvasása módjában áll, úgy jó útmutatást meríthet belőle).

(A Jugoszláviai Magyar Újság „Falvak, városok” pályázatára beérkezett egy pár szép és értékes munka is [összegyűjtve megjelentek a Jugoszláviai Magyar Könyvtár kiadásában]. A beérkezett pályaművek jórésze azonban újságíró módra elnagyolt volt vagy történelmi és helyrajzi adatokból összeszarkázott munka. Ezt a kötetet is a monográfia készítők figyelmébe ajánlom).

*

A Hídban eddig mint e dologba vágó elméleti résszel foglalkozott (1934. 1. és 3. számban) Donáth György, aki első cikkében

kissé mereven nézve a dolgokat „faji kultúránk gazdagodását” várja attól, ha felfedezzük és megőrizzük, hogy mi különös maradt meg a falusi paraszt lelkében. Már pedig a feladat, mint vázoltuk, nem ebben áll, hanem éppen abban (mert a falu speciális gazdasági és nemzetiségi helyzetéből adottan nem tudott lépést tartani a ma értelmi haladásával), hogy abból a kultúrkátyúból, melyben benaszorult, jelenbeni helyzetét felismerve, kiemelhessük. Úgy látszik Donáth nem úgy tekinti, hogy a társadalmak kultúrája azok gazdasági alapjával változik és a nemzetek közti egymásrahatással gazdagodik. Hogy a magyar kultúra annyiban sajátos, amennyiben új létfeltételeinek megfelelően az európai termelésformába olvadva, a szláv, germán és latin hatás alatt lett azzá, ami ma. Az ázsiai nomád barbár kultúra elveszett az új életfeltételek összehatásában, de éppen úgy fejlődhetett egy tökéletesen európai és mégis speciálisan magyar kultúra. Úgyis monkhatnánk, hogy itt lett belőle életes kultúra, mert az ázsiai kultúrálódás zsákutcába jutást eredményezett mindaddig, míg meg nem termékenyedett az európaival (pl. a japáni, az új kínai stb. gazdasági és kultúrfejlődés).

Második cikkében Donáth már közelebb jár, ha nem is elméletileg (mert még mindig a romantikus regősjárás módján buzdít) de a gyakorlati feladatok kiszabása nagyjából fedi a falu, község minden viszonylatú felmérésének célkitűzéseit.

A regősjárás romanticizmusával reális szemmel, de bátortalan hangon Kolozsy Tibor próbált leszámolni, de egy rövid disputában Galambos János alátámasztotta Donáth regényes érveléseit.

*

Nagy János falucikkei sok érdekes közlést tartalmaznak (Híd 1934. 5, 6, 7, 8. számok) de lényegét jelentő momentumban mégis szegényesek. Nem ismerjük Muzslát nemzetiségi viszonylatában, iparágaiban, osztályrétegződésében. A sokszor nagyszerű részletek mellett nem kaptuk meg a falu általános képét.

Illés Sándor Temerinről szóló cikke első részében szenzációs bizottsággal indul, hogy a lényegét ragadja meg, de már a cikk második részében lényegtelen dolgokat is feltár és teljesen kimarad cikkéből az egyéni meglátások, felérzések gazdagítása.

Mindenesetre e cikkek fontos kezdések, hogy bácskai, bánáti létünk ne maradjon ismeretlen. Szinte fájó, hogy Muraköz és Baranya még nem szólaltak meg.

Csuzdi Viktor

... Vannak korszakok, amelyekben a semlegességet gaztettnek nevezik . . .

Stefan Zweig: Rotterdami Erasmus diadala és bukása; 168 l.